DE RUTA SAXONICA EX HISTORIIS, ET VERBIS FECIALIUM ENUNCIATA

Burkhard Gotthelf Struve, Johann Christoph Dorn, Valenti Gonzaga

Digitized by Google

Digitized by Google

REVERENDISSIMO SERENISSIMOQVE

PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

MAVRITIO GVILIELMO

DVCI SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, AC MONTIVM, ANGARIAE ATQVE WESTPHALIAE, POSTVLATO ADMINISTRATORI EPISCOPATVS NVMBVRGENSIS, LANDGRAVIO THVRINGIAE, MARCHIONI MISNIAE ET VTRIVSQVE LVSATIAE, PRINCIPI HENNEBERGIAE, COMITI MARCAE ET RAVENSPERGAE, DYNASTAE IN RAVENSTEIN,

PRINCIPI AC DOMINO SVO

CLEMENTISSIMO.

Digitized by Google

REVERENDISSIME AC SERENISSIME
PRINCEPS,

DOMINE CLEMENTISSIME,

Tanti ſemper apud TE, REVERENDISSIME ac SERENISSIME PRINCEPS, tum optimarum litterarum ſtudia ſunt, tum ii etiam, qui incumbunt in ea, vt deuota & ſubiectiſſima mente ad TE accedere ego quoque ſuſtineam, & hoc exiguum de RVTA SAXONICA monimentum academicum auguſtiſſimo NOMINI TVO inſcribere audeam. Quanquam vero multæ fuiſſent rationes, quæ deducere inde me potuiſſent, dubitatio tamen mihi nulla fuit, quin his potiſſimum de cauſſis hoc faciendi fiduciam mihi ſumerem. Notum quippe eſt omnibus,

bus, ita TE in optimis omnis elegantioris litteraturæ doctrinis, & maxime in hiſtoriis verſatum eſſe, vt excellere facile iudiceris. Conſtat quoque inter omnes celebrata atque elata ſæpius, TVA & æquitas & prudentia, tum in adminiſtratione publici, tum in rebus magnis gubernandis aliis: quæ non poſſunt non principem decorare mirifice. Accedit & hoc, quod beneficia in me videam maxima, iisque de cauſſis collata, vt mei in optimarum doctrinarum ſtudiis profectus patere aliquando poſſent. Præterea, audet hæc diſſertatio celſiſſimum TVVM præferre nomen, non ſui, ſed argumenti fiducia, quippe de hiſtoria inſignium Saxoniæ principum conſcripta atque collecta: quæ omnes Saxoniæ duces ita exornarunt, vt ſumma proinde & digna tantis Heroibus præconia, fauor populorum & admiratio omnium ipſis vbique terrarum decreverit impoſueritque. Ex iisdem intelligi ſatis poteſt, Saxoniæ duces & domi forisque, & in bello ac pace præcipuam ſemper conſecutos fuiſſe laudem, armorum nimirum gloria illuſtres & fortiſſimos principes, eruditos etiam & litterarum gloria claros fuiſſe, omniaque virtutum genere adamaſſe, exornaſſe, adauxiſſe. Statui inde hunc meum laborem, tenuem quantumuis & inopem, TIBI LAVDATISSIME ac SERENISSIME PRINCEPS, dicare, non vt TVIS addere aliquid ornamentis ac laudibus me poſſe præſumerem, ſed vt debitum pietatis ac deuotionis præſtarem officium.

ficium. Sicut igitur aëris & cœli temperies lenitasque in cauſſa ſunt vbertatis frugum, ita ingenia & artes alunt principum fauor atque benignitas: ita hoc, qualecunque ſubiectiſſimi animi mei monumentum clementiſſime TE eſſe recepturum REVERENDISSIME ac SERENISSIME PRINCEPS, non ſpero tantum, ſed & prorſus confido. Quod reliquum eſt, quæ ad amplitudinem dignitatemque CELSISSIMAE Domus Saxo-Citizenſis pertinent, omnia pie ſanctеque a DEO T. O. M. ardentiſſimis atque aſſiduis precibus impetrare contendam. Addat DEVS omnium votis perpetuitatem!

SERENISSIME PRINCEPS

TVVS

Ienæ pr. Kl. Iunii
CIↃ IↃCCV.

Subiectiſſimus cliens

M. IO. CHRIST. Dorn,

Schleuſingenſis.

Digitized by Google

CLARISSIMO DORNIO

S. P. D.

BVRCARD GOTTHELFF STRVVE.

TE quidem, amice ſuauiſſime, amant Muſæ, quia ipſe dignus Muſarum es filius. Tu enim, cum alii vel compotationibus vel nocturnis graſſationibus, vel vſu & friuolis confabulationibus delectarentur, verſaris inter Muſas, harumque perueſtigas interiora. Nec ſpectatorem ſolum nudum agis, ſed militem te præſtas, teque exerces, vbi ſe ferat occaſio. In palæſtra modo oratoria Te, Sereniſſimi noſtri Principis Iuuentutis virtutes efferentem audiuimus: nunc cathedram conſcendis, quod olim iam, me dirigente, feceras. In publi-

Digitized by Google

publicum prodis, vt demonſtrares, quod ex priuatis diſcurſibus Præceptorum hauſeras. Mea quoque, ſi dicere fas eſt, ſedulo ſecutus fuiſti exercitia: vix enim elegantioris litteraturæ ſcholam aperueram, quin te inter primos noſſem, qui nomina profiterentur, & multa cura atque iuſta attentione ſedulum te præberes auditorem. Macte virtute Tua! perge quam ingreſſus es viam, pietatis promoue ſtudia, veræ eruditionis ſectare veſtigia. Sic Deus compenſabit, largos concedet bonorum omnium fructus, perpetua incrementa. Vale, Dabam Ienæ e muſeo pr. Kal. Iunii cIↃ IↃCCV.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO PRIMA
DE
ORIGINE ET INCREMENTIS INSIGNIVM GERMANORVM.

SVMMARIA.

§. I. *Inſignia Germanis potiſſimum incrementa debent.* §. II. *Taciti locus de ſcutis Germanorum explicatur.* §. III. *Germani ſcuta coloribus ſaltim diſtinguebant, non figuris.* §. IV. *Locus Diodori explicatur.* §. V. *Locus Taciti de M. G. cap. VII. explicatur.* §. VI. *Inſignium origo an veſtium variegatis coloribus adſcribenda.* §. VII. *Potius petenda ex ſcutis, quæ coloribus diſtinguebantur.* §. VIII. *Non obſtant rhombi Bavarici.*

§. I.

INſignia, egregia virtutum præmia eſſe & peculiaria dignitatum ornamenta, quæ non ſecundum propriam prudentiam adſumi debeant, ſed per res præclare geſtas adquiri, famoſiſſimi omnes Heraldici, quos inter B. Spenerus de orig. Inſign. Part. I. §. 39. & paſſim, Claudius Franciſcus Menétrier atque alii, vno ore conſentiunt. Neceſſarium itaque

Digitized by Google

eſſe haut exiſtimo, plures hac de materia euoluere auctores, aut quando orta ſint eiusmodi inſignia, hoc referre loco. Namque prolixum foret, circa origines inſignium, quæ modo ab hac, modo ab illa gente referuntur, occupatum eſſe, id quod declaratum videmus non apud commemoratum modo auctorem, ſed alios etiam ſcriptores grauiſſimos, Thomam Philipot inprimis, de origine & progreſſu inſignium, Philibertum Monetum de origine & praxi inſignium, qui multa hac de re nobiscum communicarunt. Hæc autem prætermittere nolumus, quemadmodum inſignia eiusmodi, quæ poſt ſeculum X. facta fuerunt hereditaria, atque adſtricta ad certas leges, incrementa Germanis inprimis debeant; qua de re paſſim in eruditiſſimis ſcriptis a modo laudatis viris prolixe diſſeritur: & certum, multa quoque apud illos præcipua & notatu digniſſima inueniri. Sunt autem pleraque his potiſſimum de cauſis notatu digna, quoniam de iisdem diuerſæ apud diuerſos ſcriptores ortæ ſunt ſententiæ, quæ vel meris continentur coniecturis, vel ſine ambagibus ex vero antiquitatis fonte poſſunt depromi.

§. II.

Non ita morabitur nos communis inſignium origo, quin potius ad Germanos properemus, atque vnde horum inſignia depromenda, breuiter demonſtrabimus. Audiamus de eo Tacitum noſtrum, in aureo libello de Germanorum moribus, Cap. VI. quo Germanorum arma deſcribit, atque ait: *nulla cultus iactatio: ſcuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt.* Commune eſt, vt ab hoc loco inſignium ratio petatur. Kirchmaierus quidem, vbi ad hunc locum commentatur, ſcuta Germanorum non coloribus ſolum & lineis, ſed etiam

iam

iam imaginibus & ſimulacris diſtincta fuiſſe putat, pro familiarum nempe ac ordinum meritis & præſtantia. Philippus Cluuerus Germaniæ antiquæ Lib. I. Cap. XLIV. ita diſtinguit, vt nobiles homines lectiſſimis coloribus ſua ſingulos diſtinxiſſe ſcuta dicat, vnde etiamnum ea omnium antiquiſſima ac maxime genuina nobilitatis ducantur apud Germanos inſignia, quæ certis duntaxat ſpatiis ac coloribus diſtincta. At vniverſis ciuitatibus, ſiue nationibus auguſtiora fuiſſe inſignia, equi, tauri, vrſi, lupi, cerui & aliorum, quæ Germanica tellus fert, animalium imagines referentia. Hæc autem nullos, niſi principes ciuitatum & duces exercitu-um in ſcutis geſſiſſe, tabulis illorum adfixa. Atque has figuras poſteriori ætate privatorum quoque nobilium ſcutis adrepſiſſe. Hæc vt probet, in teſtimonium vocat Diodorum Siculum, libro V. qui de Celtis ita loquitur: ὅπλοις δὲ χρῶνται, θυρεοῖς μὲν ἀνθρωπομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως· τινὲς δὲ καὶ ζώων χαλκῶν ἐξοχὰς ἔχουσιν, οὐ μόνον πρὸς κόσμον ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν εὖ δεδημιουργημένας. *Armis vero vtuntur, ſcutis quidem ad ſtaturam hominis porrectis, variegatis proprio modo. quidam vero animalium aneorum extremitates habent, non ſolum ad ornatum, ſed etiam ad ſecuritatem adſabre factas.*

§. III.

Verum, nobis haud videtur, Kirchmaieri & Cluveri opinio firma eſſe, quod iam animalium figuris in ſcutis vſi fuerint Germani. Tacitus enim ſaltim dicit: *ſcuta lectiſſimis coloribus diſtinguunt*, nihil ergo de figuris. Quare etiam Germanicus in oratione ad milites ſuos, quos ad fortitudinem, ante imminentem cum Germanis pugnam, hortabatur, apud Tacitum Annalium II. Cap. XIV. ſcuta eorum vocat *tenues & fucatas colore tabu-*

 las.

las. Ex quo nihil de figuris; coloribus ſaltim diſtincta fuiſſe ſcuta, patet. Conuenit locus Diodori, qui ſcutis vſos fuiſſe dicit πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως. Similia de Gothis quoque narrat Sidonius Apollinaris Lib. IV. Epiſt. XX. vbi inter alia de Sigismeris, regii iuuenis comitatu: *clypeis læuam partem adumbrantibus, quorum lux in orbibus niuea, fulua in vmbonibus.* Color itaque ſcuti fulueus erat, niueo margine incluſus.

§. IV.

Aſt, obſtare videtur locus Diodori, dum ait, quosdam Celtarum, (qui multa cum Germanis communia) habuiſſe æneas animalium imagines. ζώων χαλκῶν ἐξοχάς. Sed facile ex ipſo loco patebit, Diodorum haſce ἐξοχὰς diſtinguere a θυρεοῖς πεποικιλμένοις, *ſcutis variegatis.* Quod ſi enim conſideremus, quod ἐξοχὴ notet Græcis eminentiam, extremitatem, faſtigium, dicit Diodorus, quod in faſtigio fuerint animalia ænea, in capite ſcilicet, ſiue galea. Conſtat enim, quod Germanorum ſcuta ex vimine vel tabulis ſaltim fuerint, nec ferro quidem, vt inquit Tacitus Annalium II. Cap. XIV. vel ære firmata, ſed viminum textus, vel tenues & fucatæ colore tabulæ. Immo, dum metallis non abundauerint Germani, vti ex Cap. VI. de moribus Germanorum patet, eo magis hoc confirmat. Et ſi ipſum Diodorum ex Diodoro explicemus, voce ἐξοχὴ de galearum faſtigio vtitur. Ita enim Gallorum galeas deſcribit Lib. V. κράνη χαλκᾶ περιτίθενται, μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντα παμμεγέθη, φαντασίαν ἐπιφέροντα τοῖς θεωμένοις· τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα· τοῖς δὲ ὀρνέων ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί, *Galeas imponunt æneas, magnas adpendices pro illarum habentes magnitudine, quæ ſpectantibus aliquam dabant oſtentationem. Aliis quidem cornua ſunt adfixa: aliis auium aut quadrupe-*

drupedum formas habent expreſſas. Quid clarius, ἐξοχῶς dicere Diodorum de galeis, vt dubium amplius ſupereſſe nequeat. Ex quo facile patet, cur hodie in ratione inſignium, diuerſa ſæpe ſint ſcuta a galeis. Illa figuras quandoque honorarias præ ſe ferunt: hæ animalium formas.

§. V.

Verum, obſtare adhuc videtur alius locus Taciti de moribus Germanorum Cap. VII. *effigies & ſigna quædam detracta lucis in prœlium ferunt.* Hæc de ſignis animalium, in prœliis quidem vſitatis intelligenda, nihil vero ibi de ſcutis. Cum enim antea dixerat Tacitus, Deum adeſſe bellantibus crediſſe Germanos, addit: quod ſigna quædam detracta lucis in prælia tulerint, luci enim apud veteres ſacri erant, vti ipſe innuit Cap. IX. His Germani pro templis vtebantur. Ex his detrahebantur ſigna quædam militaria, quæ conſtabant diuerſis animalium figuris. Hæc vexilla Germanorum. Vti enim Romani diuerſis animalium figuris vtebantur pro vexillis, ſic etiam Germani, vt plenius etiam declarauit Philippus Cluuerus Lib. I. Germ. Antiq. Cap. XXXIV. Similia de Gothis narrat Ioannes Loccenius antiqq. Sueo-Gothicarum Lib. III. cap. III. quod Gothi præter alia, tempore belli circumtulerint imaginem Draconis contorti & alati: in pace, agni figuram. Ita Tacitus etiam noſter cap. XLV. de moribus Germanorum, de Aeſtiorum gente ita loquitur: *inſigne ſuperſtitionis, formas aprorum geſtant. Id pro armis omniumque tutela, ſecurum deæ* (matris deûm ſcilicet, de qua antea locutus,) *cultorem etiam inter hoſtes præſtat.* Hæc figura erat, hoc inſigne ſuperſtitionis, detractum ſine dubio ex luco matris deûm, quo ſe ob religionem deæ ſecuros credebant.

§. VI.

Verum, dubium adhuc ſupereſt, an ex veſtium variegatis coloribus, vel ſcutorum potius ornamentis origo inſignium ſit petenda? B. Spenerus Operis Heraldici partis generalis L. III, C. II, §. 56, n. 10. ex rariſſimo opere Sylveſtri Petræ Sanctæ de teſſeris gentilitiis, adductis variis opinionibus, in illam potius inclinare videtur ſententiam, ex veſtium ornatu peti originem gentilium teſſerarum. Rationem adſignant hanc, quod olim veſtibus teſſelatis ſiue ſcutulatis fuerint veſtiti, vti Virgilius Aen. VIII. v. 660. de Gallis canit:

Virgatis lucent ſagulis.

Talia autem veſtimenta dicebantur, quæ alternabant colorem, quibusdam maculis aut rotundis aut quadratis erant ſcutulata, ſiue quæ pluribus virgis, ſeu viis purpureis in longum latumque ducta, explicante Ferrario analectis de Re Veſtiaria Cap. XXXI. Maxime, cum vti Gelenius auctor eſt de Coloniæ Agrippinæ magnitudine p. 15. non veſtes ſolum habebant ſcutulatas, ſed etiam aulæa papilionum & veſtes ſtragulas, qua lectos, ſedes, equos, thenſas, menſas ac currus operiebant. Hæc enim veſtimentorum genera non tam cuilibet priuato conficere, quam in publico, præſtitæ virtutis indicium accipere a belli ducibus moris erat. Ita ſuperioribus ſeculis vſitatum fuiſſe, ut inſignia gentilitia veſtibus intexta eſſent, Claudius Menetrerius in aula Caroli V & Ioannæ Borboniæ, quam ex tabulis æneis delineauit, demonſtrauit.

§. VII.

Vt dicamus, quid nobis videatur, originem inſignium apud Germanos, potius ſcutorum coloribus, quam veſtimentorum attribuimus. Sit ita, Celtas vſos fuiſſe veſtibus

veſtibus ſcutulatis, inſignia tamen in ſcutis & olim & hodie exprimi certum eſt. Fucatæ coloribus tabulæ erant ſcuta Germanorum, ex quo ſine dubio ortæ figuræ, quæ in arte Heraldica dicuntur honorariæ, quales ſunt caput ſcutarium, faſciæ, baltheus, palus, cantherius, crux, fimbria, peribolum, atque aliæ non adeo frequentes. Hiſce adhuc ſcuta ſæpe diſtinguuntur, & quidem generalis fere nota eſt, antiquiſſimas eſſe familias, quæ ſcuta ſua figuris ſaltim honorariis diſtinguunt. Vnde vero figuræ iſtæ honorariæ, niſi ex eo, quod Germani veteres ſcuta lectiſſimis coloribus diſtinguebant. Ex hac colorum mixtura variæ ſcutorum partitiones fuerunt ortæ, quæ poſtea honorariæ figuræ fuerunt adpellatæ.

§. VIII.

Equidem videri poſſet, quaſi etiam ex veſtimentis petita inſignia, vbi in teſtimonium vocantur rhombi Bauarici. Non mouebunt nos illi, qui Bauarorum inſignia non rhombos ſed panes adpellant, quos originem trahere dicunt ab examine primitiuæ linguæ a Pſammeticho Aegyptio inſtituto, de quo Herodotus Lib. II. Cap. II. quam probare videntur Ioannes Auentinus & Wolfgangus Lazius, cum nec gentis nec materiæ ratio illud perſuadeant. Nec audiendus erit Theodorus Hœppingius de iure inſignium Cap. VI. p. 5. §. 2 p. 339. qui colorum varietates baculo Iacobi adſcribit. Meliora ex Marco Velſero Lib. I. de rebus Boiicis, p. 15 protulit Marquardus Freherus Origg. Palatinarum, L. I. Cap. XIII. dum a virgatis ſagulis atque braccis hoſce Bauariæ rhombos deducit. Sed ipſe Velſerus addit: *atque ego compertum habeo, pleraque inſignia, quorum meri colores, ex militari primo habitu manaſſe, ſeu (quod hactenus*

eodem

eodem recidit) in militum ſaga migraſſe ex clypeis. Huic enim vltimo lubentius accederem, non in genere ſolum, ſed etiam in hoc ipſo exemplo rhomborum, cum, monente Cluuero Germaniæ antiquæ Lib. I. C. XIII. textum ſagi quadrati talem figuram non facile admiſerit. Atque eandem rationem eſſe in antiquis Ballenſtedtenſibus inſignibus infra demonſtrabitur.

SECTIO SECVNDA
DE
ANTIQVIS SAXONIÆ INSIGNIBVS ET RVTÆ SAXONICÆ ORIGINE.

SVMMARIA.

§. I. *Quænam Saxonum veterum inſignia.* §. II. *Equus an Saxonum olim inſigne?* §. III. *Inſignia in monumento Wittekindi enodantur.* §. IV. *Omnia iſta meris nituntur coniecturis.* §. V. *Alia inſignia habuerunt Billingani.* §. VI. *Alia Aſcanii.* §. VII. *Alia hodierni Saxoniæ Duces.* §. VIII. *Hæc integra deſcribuntur.* §. IX *In medio inſignium Erneſtinæ lineæ conſpicitur ruta Saxonica.* §. X. *Saxonia Henrico Leoni abiudicata, venit ad Bernhardum Aſcanium.* §. XI. *Probatur illud ſcriptorum auctoritatibus.* §. XII. *Cum hac Saxoniæ inveſtitura inſigne rutæ ortum dicitur Krantzio.* §. XIII. *Confirmant idem Chytræus, Fabricius, Spalatinus & alii.* §. XIV. *Confirmant id quoque ſcriptores recentiores.* §. XV. *Erneſti Brotuffi & Petri Albini opiniones referuntur.* §. XVI. *Ruta qua ratione in antiquis Landgrauiorum Thuringiæ monumentis adpareat.* §. XVII. *Henrici Iunioris adſertum, rutam Guelphis iam fuiſſe vſitatam,*

tatam, examinatur. §. XVIII. *Communiſſima eſt opinio, Bernhardo conceſſam eſſe rutam.* §. XIX. *Hanc rutam confirmare videntur inſignia Ducum Sabaudiæ & Mantuæ, atque vſus conſtantiſſimus.*

§. I.

SAxonum gentem ab eo tempore, quo duces habere cœpit proprios, diuerſas noſſe ducum familias, hiſtoriæ nos docent. Inter has autem numeramus Wittikindeam, Billinganam, Guelficam, Aſcaniam atque hodiernam Miſnenſem: de antiquiſſimo Saxonum veterum inſigni, res adhuc eſt dubia. Theodorus Hœpping de iure inſignium Cap. VI. p. 5. §. III, p. 341. antiquiſſima Saxonum deſcribit inſignia, quod ſcutum coeruleum inferiori parte exhibuerit leonem & draconem; ſuperiori aquilam volantem. Communis tamen eſt traditio, equo nigro pro inſigni vſos fuiſſe Saxones, quem poſt Wittekindi baptiſmum in candidum mutauerit Carolus Magnus. Ita enim de Wittekindo loquitur Georgius Fabricius Originum Saxonicarum Lib. IV, p. 440. *vſus pro inſigni eſt, gentis more credo, equo ſaliente, & in pedes priores erecto, qui coloris nigri fuit: quem Carolus ab ipſius baptiſmo in candidum mutauit, vſus propterea, more familiæ, tribus foliis nymphea, vt vulgus interpretatur; vel vt alii interpretantur tribus fibulis; quibus ornatur in fine pugio aut gladius: quod inſigne proprium eſt comitatus Brenenſis, qui non procul abeſt ab Hala Saxonica.* Eadem narrat Albertus Krantzius Saxoniæ Lib. II, Cap. XXIV. *armorum ait, inſignia, quæ militaribus (vt fit) ſignis præferebat, pullum equinum habebant atrum: ſed placuit regi, poſtquam de tenebris gentilium errorum peruenit in lucem veritatis, vt candidum acciperet.* Ea vero ſunt vetuſtiſſima Sa-

xoniæ arma, ſæpius inde commutata. Conſentit Petrus Albinus *im Sæchſiſchem Stamm Baum* p.297. qui equum nigrum vniuerſæ Saxonum gentis, etiam Anglo Saxonum inſignia fuiſſe dicit, ex eoque nomina Hengſt & Horſt duces Saxonum maritimorum in Angliam ducit. Immo conſtantiſſime hoc aſſertum eſt recentiorum ferme omnium.

§. II.

Firma quidem hæc auctoritate veterum non nituntur, ſed, cum præter colorum varietates, poſterioris æui Germani etiam animalium figuris in ſuis inſignibus fuerint vſi, nihil ſane obſtat, quo minus etiam credamus, equum, veterum Saxonum fuiſſe inſigne: quo vero tempore hoc ortum, non adſerimus. Patet illud eo magis ex domus Guelficæ inſignibus. Hunc enim equum Henricus Superbus, cum ipſi per Gertrudem, Lotharii filiam, Saxonicæ ditiones accederent, geſſiſſe in inſignibus, rerum Luneburgenſium ſcriptores tradunt Henr. Bünting Chron. Brunſu. p. 166. Poſtquam autem Henricus Leo a Richardo, Angliæ Rege, adfine ſuo, ex ſingulari conceſſione duos leopardos in ſcutum accepiſſet, equus iſte in apicem reiectus fuit, in quo adhuc dum videmus, Alb. Krantzius Sax. Lib. IX, C. XIX. Immo ratione Weſtphaliæ, quam ab Henrici Leonis proſcriptione poſſident Colonienſes, etiam equum effrenem album in inſignibus gerunt. Hæc autem argumenta ſatis confirmant, equum fuiſſe Saxonum inſigne, quod vero Carolus M. poſt baptiſmum Wittekindi, nigrum equum in album transmutauerit, res admodum eſt incerta. Licet non deſint, qui exinde Wittekindi nomen impoſitum putent poſt baptiſma, quaſi album infantem, Zech euolutione inſign. Saxon. p. 2.

§. III.

§. III.

Aſt obſtare videntur alia inſignia, quæ ex monumento Wittikindi Angarienſi expreſſit Reinerus Reineccius, animaduerſionibus ſuis de Angaria. Ex ipſa enim Reineccii deſcriptione patet, ad caput imaginis Wittekindi diſſecta eſſe inſignia, cuius dextrum latus nigram dimidiatam aquilam in campo puniceo, ſiniſtrum ſeptem aurea lilia in campo coeruleo continet. Ad pedes imaginis leo flauus erectus in campo puniceo. Sed probe adnotauit Ioannes Goes ad hunc locum, inſcriptionem monumenti ſuperſtitioſis, atque a Wittekindi obitu non exiguo interuallo remotis temporibus eſſe additam. Nec quidpiam obſtat, quo minus hæc de integro monumento dicamus, cum res adhuc admodum ſit incerta, an Engeræ, an Paderbornæ tumulo ſit conditus Wittekindus, niſi hanc controuerſiam ex Krantzii Saxonia Lib. II. Cap. XXIV. velimus conciliare, Wittekindum eſſe ſepultum chriſtiano ritu in eccleſia Angarienſi, eius quod fundauerat collegii, ibique aliquamdiu quieuiſſe, donec in Paderbornam a filiis transferreretur. Itaque inſignia iſta a temporibus Guelphorum forſan fuerunt addita, quorum priori inſignia imperatoria, ſine dubio Caroli M. demonſtrare voluerunt, altero leonem, temporibus Henrici Leonis in templis & palatiis collocari ſolitum. Cum ætas alias Carolingica eiusmodi inſignia non ferat.

§. IV.

Maxime vero nos plane deficiunt ſcriptores coæui. Saxones antiquos maximam inſignium ſuorum feciſſe commutationem, aperte nos docent hiſtoriæ. Quemadmodum Brotufus geneal: Anhaltinæ cap. VI. adducit: antiquiſſima Saxonum inſignia ſcutum habuiſſe bipartitum:

partitum: cuius altera pars leonem nigrum, altera draconem volitantem repræſentauerit. Theod. Hœping de iure inſign. C. VI, p. VII, n. 1160, p. 401, Spenerus Part. II, proleg. p. 8. Poſtremo, ante ſec. X, quemadmodum ex hiſtoria Henrici Aucupis relatum legimus, nihil in re Heraldica certi adduci poſſe conſtat. Namque ſicuti dignitates eo temporis tractu temporariæ tantum fuere: vt Ducum, Comitum, Marggrauiorum, Burggrauiorum & plurium, ſic quiliber, qui eiusmodi fungebatur muneribus, eligebat pro inſignibus, quæ placere poterant, neque ad poſteros ſtatim transmittebat. Præterea tum Spenero aſſentiri neceſſe habemus, qui de his optime aſſeruit: *inter fabuloſa & vera difficulter diſcerni poſſe, quæ auctores produnt:* tum ipſi confiteri aperte, hanc rem cum Wittekindo & Carolo M. omni carere fundamento, atque iis de cauſis, quas ſupra commemorauimus, meris niti coniecturis.

§. V.

Hæc autem quæ de equo diximus, ſaltim intelligenda ſunt, quod Weſtphalorum fuerint inſignia. Nouam inſignium rationem videmus in Hermanno Billingo. De hoc enim Albertus Krantzius Saxoniæ Lib. IV. C. XV. teſtatur, quod, poſtquam Otto conſtituiſſet illum ducem Saxoniæ nouum principem, nouis quoque armis inſigniuerit, Iaſurii coloris Leonem in albo donans, interiectis maculis per campum: quæ nunc arma Lüneburgenſis ſunt ducatus, niſi quod hodie ſcutum ſit aureum. Dubitat quidem de eo B. Spenerus, Operis Heraldici p. ſpeciali Lib. II. Cap. IX, §. III. cum illo ſeculo hæreditaria inſignia fruſtra quærantur, neque tamen plane audet abiudicare, cum ſe in vetere membrana, Magni Bilingii, Saxoniæ ducis imaginem reperiſſe

iſſe pictam totam armatam, dextra gladium erectum, iniſtra ſcutum cum his corculis & leone geſtantem, galea autem coronata tectum dicat, ex qua duæ aduerſæ falces pauoninis pennis ornatæ eminuerint. Quidquid enim ſit, cum dignitatibus hæreditariis illo tempore ortis, paullatim quoque cœperunt inſignia.

§. VI.

Verum enimuero cum alia inſignia Saxones veteres, alia Billingani, alia denique Guelphi veteres geſſerint, pergendum erit ad familiam Aſcaniam, huiusque apud Saxones inſignia. Nobiliſſimum Aſcaniæ familiæ ſcutum eſt, quod conſtituunt quinque faſciæ nigræ in laterculo aureo. Erneſtus Brotuffus Chronico Anhaltino f. 12. deducit ab arce Ballenſtedt, quaſi Balckenſtedt. Ioannes Pomarius Chronico Saxonico p. 61. has faſcias vocat *ballen*. Nobis potius videtur figuras eſſe honorarias, easdemque ex priſco Germanorum more, ſcuta variis coloribus diſtinguendi ortas. Notiſſima enim res eſt, antiquiſſimam eſſe Aſcaniorum gentem, quæ ex dynaſtarum ſiue Satraparum apud Saxones familia fuit orta, qui antea dicti fuerant Nobiles Domini de Ballenſtedt, vt ideo mirum non ſit, ſi veterum Germanorum morem in ſuis inſignibus ſeruauerint, atque adhuc ſeruent.

§. VII.

Ab his igitur priorum Saxoniæ Ducum inſignibus progredimur ad illa, quæ poſteriori ætate fuerunt nata atque hodienum vſitata. Hæc vt eo melius pateant, haud incongruum erit, communem ſcuti Saxonici diſpoſitionem breuius exponere. Idque hac potiſſimum de cauſſa, quod clarisſimus alias publici Iuris ſcriptor, Ioh. Limnæus, Tom. V, I. P. L. V, C. XV, p. 464. in-

ſignium Saxoniæ diuiſionem duplicem conſtituerit: dum ea vel in particularia diuidit, quæ nimirum ſunt enſes & aquila: vel in communia, quæ omnibus ex familia Saxonica ſunt communia. Optime inde nobis conſuluerimus, ſi præſtantiſſimum ſequamur ſcriptorem, qui in deſcribendis Saxoniæ inſignibus optime nobis præiuit, Beatum inquam, Spenerum, de Inſignibus Saxoniæ, cuius ductum in hoc potiſſimum ſequemur, adhibitis tamen diuerſis inſignium figuris.

§. VIII.

Inſignia Saxonica pro diuerſitate domus vel Albertinæ vel Erneſtinæ, vel linearum etiam, variant. Si generalia Erneſtinæ lineæ inſignia conſideremus, quinquies transuerſim, bis perpendiculariter ſecantur, atque octodecim areolis conſtant. Primæ ſeriei laterculus primus clypeum nobis ſiſtit, qui in campo cœruleo verſum a dextra ad ſiniſtram leonem habet, paratum ad prædas, variegatumque argento & minio, transuerſis faſciis, duplice cauda & corona aurea, Landgrauiatum Thuringiæ ſignificantem. Alter laterculus habet in area rubea octo ſceptra aurea liliata decuſſatim poſita, inſigne Cliuienſis Ducatus. Tertium verſus a ſiniſtra ad dextrum leo occupat, in aurea area niger, coccineam linguam, falculas, & caudam duplicem nodo coniunctam, erecto ſitu protendens, id quod inſigne eſt Miſnenſis Marchionatus. Series altera & tertia ob intermediam rutam Saxonicam quatuor ſaltim continet laterculos. Scutum primum Iuliacenſe aureum cum leone nigro a dextra ad ſiniſtram verſo, cuius cauda eſt bifida, refert. Inſigne Montium ſequitur, quod ex leone rubeo conſiſtit, a ſiniſtris ad dextras ſe conuertente, qui ob argenteam aream vna cum corona

coerula

coerula diſtinguendus eſt ab aliis. Seriei tertiæ laterculus prior aquilam explicatam auream continet, corona ornatam, in parmula coerulea, inſigne Palatinatus Saxonici. Ab hac diſtinguitur aquila altera Palatinatum Thuringiæ, qui dicitur, ſignificans, expanſa aquila aurea, ob nigram aream, atque defectum coronæ, & quia a ſiniſtris ad dextras ſe conuertit a priori diſtinguenda. Quarta ſeries primum præfert ſcutum aureum, nouum corculis rubeis ſtratum, in quo ſalit leo Comitatus Orlamundani niger. Alterum ſcutum duas columnas coeruleas in campo aureo oſtendit, Comitatum Landsbergicum indicantes. Tertium ſcutum eſt comitatus Pleiſſenſis, cœruleum, in quo viſitur leo, cuius ſuperior pars eſt auro tincta: inferior argento. Quinta ſeries Altenburgenſis Burggrauiatus primum ſcutum præfert, idque argenteum cum roſa explicata rubea, auro gemmata atque viridibus interfoliis ornata. Alter laterculus comprehendit tres faſcias coeruleas transuerſas argentea in area, inſigne Comitatus Eiſenbergici. De tertio laterculo multa cum ſit controuerſia, ſolum autem argenteum habet inſignitum trifoliis (drey Seeblättern, vti infra ex MSto Dobrilugenſi dicetur) atque notat Comitatum Brenenſem. Vltimus tandem ordo campum aureum faſcia transuerſa tripli ci ducta teſſelatam albo & rubeo coloribus ſiſtit, atque Marcanum notat Comitatum. Ab altero latere videmus argenteum ſcutum ornatum tribus cantheriis, inſigne Comitatus Rauensbergici. In medio vltimi ordinis videtur ſanguineum illud ſcutum, quod regalium vulgo dicitur, atque inſigne Comitatus Hennebergici, in aureo ſcilicet ſolo gallina nigra cum barbula & criſta rubra.

§. IX.

§. IX.

Hæc igitur inſignia ſunt, Electori atque ſingulis Saxoniæ Ducibus communia. Hæc inter vero præcipuum eſt, quod in omnibus præfulget, ruta Saxonica, ſuperinducta faſciis Ballenſtedtenſibus, quæ in ſcuto Electorali medium locum ordinis primi plerumque occupat, in ſcutis vero Erneſtinæ lineæ medium ſemper locum tenet, tanquam commune gentis Sereniſſimæ criterium.

§. X.

Ad originem huius rutæ ſi ſpectare velimus, facile deprehendemus, eam varie variis adſcribi auctoribus, modo Bernhardo Aſcanio, modo eiusdem filio, Alberto. Sed quibus de cauſſis Henricus Superbus, qui eo temporis tractu potentiſſimus Germaniæ princeps facile habebatur, proſcriptus fuerit, terriſque ſuis orbatus, quas inter Saxonia tradita Alberto Vrſo, qui tamen obtinere eandem minime poterat, ex hiſtoria Conradi III. intelligi poteſt. Deinde vero Henrico Leoni, Superbi filio, ab imperatore redditam fuiſſe gratiam, vt in priſtinas Saxonicas terras reſtitueretur æque ac Bauaricas, hiſtoria Friderici Barbaroſſæ nos docet. Hic autem, cum exercitum ſuum ex Italia, vbi Friderico Imperatori ab auxiliis fuerat, reuocaret, vt dubio procul iniurias patri ſuo illatas, vlciſceretur, a Friderico Barbaroſſa poſtea non ſolum proſcriptus, ſed omnibus etiam terris atque feudis, omnibusque rebus fuit priuatus, excepto ducatu Luneburgenſi & Brunſuicenſi, quem cum redux ex Anglia factus fuiſſet, poſt exilium ſuum trienne obtinuit. Hinc itaque Bernhardum, Alberti Vrſi filium, ex domo Aſcania, de omni Saxonia eiusdemque iure hæreditario inueſtitum fuiſſe, res apud omnes Hiſtoricos in confeſſo eſt.

§.XI.

Digitized by Google

§. XI.

Tam conſtans hoc apud omnes hiſtoricos eſt, vt dubium amplius ſupereſſe nequeat. Audiamus Ottonem de S. Blaſio, ſcriptorem fere coæuum, ideoque omni fide dignum, appendice ad Ottonem Friſingenſem, qui Cap. XXIV. ita loquitur: *Imperator memor contemtus a duce Henrico apud Clauennam ſibi exhibiti, in ipſum vehementiſſime exarſit, & quod Italicis hoſtibus Reipublicæ contra imperium faueret vniuerſis, principibus conqueritur. Dataque ei curia apud Ilmam ipſum ad iudicium ſubeundum imperiali more citauit. Quo non veniente, curiam ſibi ſecundam Ratisbonæ præfixit: quam paruipendens, tertiam nihilominus apud Herbipolim ſibi datam ſuperſedit, ibique ſententia Principum, ducatu Norico cum Saxonico & omni prædiorum & beneficiorum poſſeſſione, feudali pœna multatus, priuatur. Ipſe autem more paterno maieſtati cedere, regalemque gratiam quærere dedignatus, dum ſe exiſtimat ſtare, cecidit, perditumque ſtatum dignitatis vsque ad terminum vitæ nunquam recuperauit. Nam Imperator prædiis & beneficiis cedentibus, Ottoni Palatino de Witlinsbach Ducatum Noricum conceſſit, ac Bernhardum Comitem de Anebalde Ducatu Saxonico ſublimauit, procinctumque mouit contra Henricum Ducem, omnesque ciuitates & caſtella cunctaque iuris ipſius in Sueuia & Bauaria, & in Saxonia, ditioni ſuæ ſubiugauit. Acta hæc ſunt anno 1178.* Sic etiam in Chronico Comitum Schauenburgicorum apud Meibomium Tomo I. p. 505 dicitur, quod Wirceburgi omne feudum abiudicatum Henrico. Arnoldus Lubecenſis Chronici Slauorum Lib. II, Cap. XXIV. ita refert: *Quartam curiam adhuc rogatu Principum ei indixit, ad quam cum non veniſſet, fecit vt ſuperius ex ſententia Principum inſtructus erat, & Bernhardum Comitem de Anhalt pro eo Ducem conſtituit, & Epiſcopis*

vt ſua reciperent, quæ in beneficio habuerunt, mandat, & bona eius publicari præcepit. Hæc tria autem in priuatione feudi Henrici Leonis maxime notanda. Iudicium feudale, per quatuor Comitia, conſentientibus Statibus. Secundo, quod priuatus ſit feudis, de quibus fidem iurauerat Imperatori. Tertio, quod retinuerit allodia. Ita enim pergit Arnoldus Lubecenſis, Lib. II. Cap. XXXVI. *aliam ei curiam apud Erpisfordiam indixit. Dux autem veniens ad curiam ſibi præfixam, totum ſe ſubmittens gratiæ Imperatoris, venit ad pedes eius - - Hoc tamen circa ipſum diſpenſatum eſt, vt patrimonium ſuum vbicunque terrarum fuiſſet, ſine omni contradictione liberrime poſſideret.* Hoc patrimonium Guelphicum imperii feudum factum, offerente Ottone infante per Fridericum II, Imperatorem, ex quo initia Ducatus Brunſuico Lüneburgenſis. Litteras inveſtituræ habet Henricus Meibomius p. III. rer. Germanicarum p. 201.

§. XII.

Ab hoc autem Bernhardo, cum de Saxoniæ ducatu inueſtitus; rutæ Saxonicæ ducunt originem, dum ex beneficio Imperatoris Friderici Barbaroſſæ ruta trabibus Ballenſtedtenſibus fuerit adiecta. Rem ita narrat Albertus Krantzius, vir hiſtoriæ Saxonicæ alias ſolertiſſimus, in Saxonia ſua Lib. V, Cap. XXV: *De armis autem* (Saxoniæ) *hoc ferunt. Otto, pater Alberti ſtratoria ligna in clypeo transuerſa, atro giluoque colore variata, ferebat. Bernhardus ad pedes Imperatoris Friderici iam de Ducatu Saxoniæ inueſtitus orabat: vt aliquo a fratribus diſcrimine arma ducatus ſui inſignirentur. Tum Imperator, vt erat coronatus per æſtum, ruteam coronam iniecit ex obliquo ſupplicantis clypeo. Hoc eſt ergo ſertum, quod paternis inſigniis Bernhardus iam Imperatoris dono adiecerat: nam vetera Saxoniæ inſignia*

can-

candidum præferebant pullum equinum. Eadem confirmat Lib. IX. Cap. XIX, vbi ſimul ſupra laudato Bernhardo ſoli originem attribuit: *Hic primus invexit inſignia de lignis ſtratoriis, nigro fuluoque variatis: intercidente crinali ruteo, quæ arma antea nunquam agnouit Saxonia: quæ tenuit ex Wittekindo equinum pullum candidum, quem illi Carolus M. pro nigro commutauit.*

§. XIII.

Ad Albertum Krantzium accedit continuator eius Dauid Chytræus, alias fide non indignus ſcriptor, Saxoniæ Lib. I, p. 40, cuius hæc ſunt verba: *Poſtea Henricus V. Imperator Ottoni diuiti, Marchioni Heliopoleos* (vulgo Soltwedel) *ex vetuſta familia Comitum Aſcaniæ & Ballenſtedt propagato, & magni Ducis Saxoniæ genero, titulum & inſignia Marchiæ Brandenburgenſis contulit, cuius filius, Albertus Vrſus, tandem recuperata, oppreſſis Henetis, Marchia, Mersburgi a Friderico Barbaroſſa Imperatore inauguratus eſt. Cumque poſt aliquot annos Henricus Leo, Saxoniæ dux potentiſſimus, ab Imperatore Friderico proſcriptus fuiſſet: Bernhardus Alberti Vrſi filius, conceſſu Imperatoris Saxoniam quoque ſuperiorem Marchiæ adiunxit, qui primus inſignia trabium auratarum & nigrarum, & ſerti rutacei vſurpauit.* Errorem tamen errore cumulauit Chytræus, qui non ſolum rutæ Saxonicæ Bernhardum facit auctorem, ſed etiam quas adpellat trabium Ballenſtedtenſium, quod tamen oppido falſum eſt. Similem tamen errorem errauit Georgius Fabricius de Electoribus Saxoniæ ſub Bernhardo II. p. m. 16. Inſignis hiſtoriæ Saxonicæ ſcriptor, Georgius Spalatinus in Chronico ſuo Saxonico Albert. Krantzium quoque ſequitur. Eandem originem tribuit illuſtris vir, Bernhardus Zechius euolutione inſignium Saxonicorum p. 1.

Digitized by Google

§. XIV.

Sed recentiores quoque ſcriptores non prætermittendos eſſe exiſtimo, qui in eadem, qua antiquiores verſantur ſententia. Notiſſimus publici Iuris ſcriptor, Ioannes Limnæus in Add. ad I. P. T. V. Lib. V, Cap. XV, p. 453, 454, ait: *Communia cum ceteris Saxoniæ Ducibus inſignia ſunt* (1) *Ducatus Saxoniæ, ſtratoria ligna, cum ſerto rutaceo, vel potius ſerti rutacei parte, cuius diuerſa affertur origo. Communior opinio ſertum hoc a tempore Bernhardi Anhaltini & Saxoniæ Principis, deducit. Poſtquam Imperator, Fridericus I. ad eiusdem inſtantiam, vt aliquo a fratribus diſcrimine arma ducatus ſui inſignirentur, ſupplicantis clypeo rutaceum ſertum, quo tum per aſtum vtebatur, capiti ſuo detractum ex obliquo inieciſſet, &c.* Spenerus quoque hanc opinionem non modo non reiicit, verum etiam p. 6. & 17. in Proleg. Part. II, §. 5. cum Theod. Hœping. de inſignium Iure plane confirmat; *Media inter Thuringicum & Miſnicum leonis area exarata conſpicitur ſerto viridi rutaceo ſeu mitella tali ſuper inducta. Cum Fridericus Barbaroſſa Imperator, Bernhardo Ducatum Saxoniæ contuliſſet, ipſe oraſſet, vt aliquo a fratribus ſuis diſcrimine arma Ducatus inſignirentur: tum Fridericum, vt erat coronatus per aſtum, rutaceam coronam ex obliquo ſupplicantis clypeo inieciſſe.* Adſentitur etiam magnus ille Polyhiſtor, Schurtzfleiſchius diſſert. de Wittekindo M. §. 5. atque addit: *atqui eundem inaugurationis diplomata geſtandi ratio inſignis beneficio adfectum confirmant.* Facile itaque ex his colligere poſſumus, inter veteres æque ac recentiores reperiri haud paucos, qui vno ore, iisdemque verbis inter ſe conſentiunt. Nec mirum, cum omnes Krantzium videantur eſſe ſecuti.

§. XV

Enimuero de duobus adhuc mentionem facere, nempe

nempe de Petro Albino & Erneſto Brotuffo, non alienum fore exiſtimo, qui diuerſam plane rutæ Saxonicæ adſcribunt originem. Hic quidem in præfatione Genealogiæ Anhaltinæ, Alberto, Bernhardi filio, hanc Saxoniæ rutam primum tribuit, ita tamen, vt etiam fratri huius iuniori, Henrico, eadem quoque inſignia tribuat, niſi quod hic in ſcuto diuiſo inſuper aquilam dimidiam Marchicam geſſerit, atque hæc declaret vlterius Lib. IV, Cap. I. Verum non infrequens eſt Brotuffio, inſignia fingere, vt ideo fidem non mereatur. Petrus Albinus autem *im Sächſiſchen Stammbuch* p. 208. originem quidem Bernhardo tribuit, ſed alia occaſione ad eundem perueniſſe exiſtimat: Bernhardum nimirum inter peregrinandum, cum Venetiis pauliſper commoratus fuiſſet, eo, quod facultates eum defeciſſent, apud mercatorem ſtipendia mereri coactum fuiſſe, qui pulcram filiam habuiſſet, quam amore Bernhardus fuisſet proſequutus. Sed abeunte Bernhardo, humilem conditionem haud conueniſſe hanc virginem ducere, ab ea ſertum hoc rutaceum accepiſſe refert: quod per medium ſciſſum, alteram partem virgini relictam, alteram eius partem in omnem ipſius memoriam trabibus impoſitam, ſuis inſeruiſſe inſignibus.

§. XVI.

Immo, ſi monumenta Landgrauiorum Thuringiæ, quæ in Reinhartsbrunnenſi monaſterio reperiuntur, inſpiciemus, ex iisdem, antiquiorem adhuc eſſe Saxonicam rutam fere concluderetur. Celeberrimus enim Tentzelius, Supplemento ſecundo Hiſtoriæ Gothanæ p. m. 441. adducit monumentum Adelheidis, Ludouici Salii vxoris cum hoc epitaphio:

ANNO DNI M. C. XXV. KAL. DECEMBRIS. OBIIT. ADILHEIDIS. COMITISSA. VXOR. LVDEWVVICI. FVNDATORIS NOSTRI.

Huic autem præter leonem Thuringicum, in ſiniſtro latere addita ruta Saxonica in latere dextro, cum tamen hæc Adelheidis longe ante Bernhardum Aſcanium fuerit demortua. Verum, bene iam antea p. 438. monuerat laudatus Tentzelius, hæc monumenta, cum per incendium Reinhartbronnenſis monaſterii anno 1293. factum, deſtructa, reſtituta per ſequioris ætatis monachos, id quod variis exemplis comprobat, vt exinde nullum peti poſſit argumentum.

§. XVII.

Henricus Iunior, Brunſuicenſium Dux, cum Proteſtantium cauſſæ aduerſarius, multis ageret contra Ioannem Fridericum Electorem, ſingulari libello eundem adgreſſus, prærogatiuam ſuæ domus inter alia, præ Saxonica demonſtrare voluit. Inter hæc, rutam hancce Guelphis olim fuiſſe propriam contendit. Sed probe hunc errorem notauit Georgius Spalatinus in Chronico ſuo Saxonico, apud Hortlederum de cauſſis Belli Germanici Lib. IV. Cap, XXIII. p. m. 1492, contra fidem hoc eſſe omnium Chronicorum, niſi forſan in Chronico Brunſuicenſi, multis fabulis atque ineptiis repleto contineatur.

§. XIIX.

Diuerſorum itaque auctorum opinionibus adductis, ea, quæ afferit, Bernhardum Aſcanium non modo a Friderico Barbaroſſa anno 1180. poſt Henricum Leonem proſcriptum de Saxonia inueſtitum fuiſſe, ſed & propter inſignium ſuorum diſcerniculum, quæ antea conſtabant ex nouem potiſſimum lineis transuerſis, variegato

Digitized by Google

riegato nigro ac aureo colore, ab eodem imperatore hanc ſerti rutacei partem accepiſſe, communiſſima eſt.

§. XIX.

Aſt, præter hanc ſcriptorum auctoritatem, rutam Saxonicam eo magis firmare videntur inſignia Sabaudiæ Ducum pariter, atque Mantuæ. Illi enim & priſcis temporibus, & hodienum vsque, candidum illum equum, quem poſt baptiſmum Carolus M. Wittekindo attribuiſſe dicitur, hancque Saxoniæ rutam gerunt, hac de cauſſa, quod ex Wittekindea ſtirpe deriuare ſe nitantur: hi ex eodem fundamento, quod, veluti Spenerus Part. Speciali Lib. I, Cap. XXIX, §. 13, mentionem facit: *ob originem ex Saxonibus Alrami; primi Marchionis, Ottonis Imperatoris agnati*. Tandem etiam fidem maximam hæc mereri videntur ideo, quod opinio hæc inter tot Sereniſſimas, totque Celſiſſimas Saxoniæ domos ita inſita ſit & vetuſta, cum non ſolum ad vnum omnes hanc rutam tanquam præcipuum Saxoniæ inſigne gerant, ſed pro communiſſima etiam, veluti ſupra ex Limnæo adductum fuit, exiſtiment. Immo vero Erneſti Pii, Electoris Saxoniæ, primique potentiſſimæ modernæ lineæ Ducalis auctoris, monumentum tantam etiam habere videtur auctoritatem, vt facile perſuadere hoc valeat. Præſentat illud laudatiſſimum modo Electorem ornatu ſuo electorali, ſtantem ſuper leonem cum nudo gladio: ad cuius caput inſignia cum ruta Saxonica ſunt conſpicienda: ad dextrum vero ipſius latus, reliqua quæ eo pertinent, ſcutula.

SECTIO TERTIA

DE

IIS, QVÆ COMMVNI OPINIONI DE RVTA SAXONICA VIDENTVR ESSE CONTRARIA.

S V M M A R I A.

§. I. *De rutæ origine ſcriptores allegati ipſi dubitant.* §. II. *Scriptores coæui tacent, reliqui in auctore diſſentiunt.* §. III. *Tentzelius rem dubiam facit ex Bernhardi nummis.* §. IV. *Dubiam rem facit locus Alberti Stadenſis.* §. V. *In monumento Alberti II. ſertum hoc rutaceum primum extare dicitur.* §. VI. *Inſignia Saxonica quomodo in MSto Chartarii Doberlugenſis deſcribantur.* §. VII. *Similis deſcriptio ex diplomatibus Germanicis.* §. IIX. *Georgii Pauli Hönnii opinio.* §. IX. *Tractum ſaltim faſciis ſuperinductum videri ex principiis artis Heraldicæ demonſtratur.* §. X. *Origo a Bernhardo peti non poteſt.* §. XI. *Ab antiquitate Germanica alienum non fuit, vt cum familiarum diuerſitate inſignia diſtinguantur.* §. XII. *Vocantur in arte Heraldica diſcernicula.* §. XIII. *Nec obſtat, quod illis poſtgeniti vti dicantur.* §. XIV. *Confirmatur, hæc non niſi diſcernicula eſſe, variis exemplis ex Syluestri Petræ Sanctæ teſſeris gentilitiis depromtis.* §. XV. *Galea clypeo Saxonico impoſita ſub nomine Rutæ Saxonicæ elata.* §. XVI. *Non ſine omine hæc inſignia ſub nomine Rutæ Saxonicæ elata.*

§. I.

TAm receptam atque communem hanc eſſe de rutæ Saxonicæ origine, opinionem, res adeo certa eſt, vt non niſi recentiores de eiusdem veritate dubitare auſi fuerint. Quidquid tamen ſit, ſunt tamen rationes quædam, quæ dubiam reddere videntur communem

munem hancce, quæ de ruta Saxonica eſt, traditionem. Namque ipſi ſcriptores, quos allegauimus omnes, nec coæui ſunt, nec tantæ etiam fidei, vt eorum fundamento niti vellemus. Immo vero ſi vel Albertum Krantzium in Saxonia ſua, vel Dauidem Chytræum, vel Limnæum, vel Georgium Fabricium, aliosque viros hiſtoriæ Saxonicæ peritiſſimos ſolertiſſimosque conſideramus paullo penitius, facile apertum erit, vel alterum allegare alterum, vel ipſos rem in dubitationem aliqua ratione vocare videri, vt adeo nihil plane, nihil definite habeamus. Krantzius ipſe mentem ſuam clarius aperire neceſſe habet, cum adducat: *Albertum autem, Bernhardi filium tenuiſſe titulum Saxoniæ, retentis armis, quæ Comites de Anhald maiores ſui protuliſſent ſtratoria ligna, fuluo nigroque variata, per clypei transuerſum: quæ illi a loco Ballenſtedte, ſuperiecto, quod fertur feciſſe Fridericus, rutaceo crinali*, &c. Hic, licet vti ſupra monitum eſt, non diſceſſerit ab hac ſententia, eum tamen non plane addictum illi eſſe, perſpicuum ſatis eſſe poteſt. Ipſe Limnæus d. l. ſuam quam habet ſententiam, non pro firmiſſima ſed pro communiore tantum venditat. De fide autem Brotuffi & Petri Albini, quid ſentiendum, cuiuis facile eſt docere, fide ſcilicet non adeo certa eosdem ſemper vti. Ipſum laudatum Spenerum, quod ſupra commemorauimus, confiteri oportuit: antiquam Saxoniæ hiſtoriam tantis immixtam eſſe fabulis atque nugis, vt inter vera & falſa iudicare ſit difficile.

§. II.

Sed, haud leuia quoque argumenta ſunt illa, quæ probant, tum apud ſcriptores hiſtoriæ Saxonicæ coæuos, tum eos quoque, qui circa ſecula XIII, XIV & XV claruere, altum huius rei ſilentium eſſe. Deinde quoque,

quod ſcriptores ipſi diſſentiant inter ſe, modoque Bernhardo originem tribuant, modo patri eius, Alberto Vrſo, modo Bernhardi filio, Alberto, veluti de Brotuffo annotauimus. E quibus adparet, quantis dubiis hæc ipſa res ſit inſperſa, vt aliter ſtatuere haud queamus, niſi rem meris nixam eſſe coniecturis.

§. III.

Primus itaque ex recentioribus de hac opinione dubitare plane auſus fuit celeberrimus Tentzelius l. c. qui eandem, quæ communis eſt, originem, fabulis potius quam veritati inniti dicit. Argumentum primum ex eo ſumitur, quod extent ipſius Bernhardi nummi bracteati, inſignibus quidem Aſcherslebienſibus ornati, ſed rutaceo ſerto plane deſtituti, nec certo trabium numero, ſed modo tribus, modo ſex inſtructi, vt olim non tam trabes quam variegati colores lineæue flauæ & nigræ, ex antiqua arte Heraldica fuiſſe videantur.

§. IV.

Alterum argumentum Tentzelius a tempore hyemali deſumit, quo Bernhardus de Saxoniæ Ducatu inueſtitus fuerit, quod potius mitra pellicem caput tegere iubeat, quam ſerto rutaceo. Ita enim Albertus Stadenſis *Anno Domini M. C. LXXX. Imperator Wircebourg curiam habens in natali domini, Henrico duci abiudicauit omne feudum, quod ab imperio tenuit, vel Archiepiſcopis vel epiſcopis. Bernhardus comes de Anhald ſuſcepit ducatum Saxoniæ, & Philippus Colonienſis ducatum Weſtphaliæ.* Otto quidem de S. Blaſio definit annum MCLXXVIII, ſed quicunque annus ſit, ſufficit nobis, Comitia Würtzburgenſia, quibus de Saxoniæ Ducatu inueſtitus Bernhardus, in natali Domini fuiſſe celebrata. Cum plerique tamen adducant, Fridericum Barbaroſſam per æſtum ruta fuiſſe vſum,

vſum, eandemque capite ſuo detraxiſſe, & Bernhardo tradidiſſe Comiti. Id quod creditu difficile eſt, in medio hyemis talem fuiſſe æſtum, vt imperator rutaceo ſerto contra ſolis ardorem protegere ſe neceſſe habuerit.

§. V.

Ex his igitur patere putat laudatus Tentzelius, falſum eſſe Fabricii aliorumque adſertum, quo Bernardus primus ſertum rutaceum inſignibus addidiſſe tradatur, ita vt nec de illo, neque de filio eius atque ſucceſſore, Alberto, I, nullum hactenus ſit allatum certum teſtimonium. In monumento autem Alberti II. ſertum illud rutaceum exſtare dicatur. De huius filio Rudolpho I, nepotibus, Rudolpho II, atque Wenceslao rem eſſe claram, ex illorum ſigillis, de tertio autem Rudolpho ex ipſius & coniugis epitaphio, quod ſolum de Electorali ſtemmate Anhaltino ſculpi curavit Erneſtus Pius.

§. VI.

Singularia profert Tentzelius ex chartario Dobrilugenſis monaſterii, quod cum ipſo ad hoc ipſum hiſtoriæ Gothanæ ſupplementum a Præſide ex bibliotheca Ienenſi fuerat communicatum. Codex eſt membranaceus, continens diplomata diuerſorum Imperatorum, Regum, Ducum, Principum, Comitum, tabulas etiam donationum a nobilibus conceſſarum & ſimilia, quæ concernunt inſigne olim Luſatiæ Monaſterium in Dobrilug, eadem vel Latina, vel Germanica. Circa finem ſeculi decimi quarti codex eſt exaratus, & continet diplomata illa, quæ circa ætatem Caroli IV atque Wenceslai fuerunt conceſſa, quibus privatus poſtea poſſeſſor pauca alia ſeculi decimi quinti adiecit. Verum, ſcripturæ diuerſitas facile patet. Eximium hoc eſt Manuſcriptum, inter præcipua Bibliothecæ Salanæ ha-

 ben-

bendum, ex quo multa ad hiſtoriam Saxonicam eruuntur egregie. Ideoque ſuam adhuc habet æſtimationem, quod in fine diplomatum, quæ inſerta, accurata reperiatur ſigillorum, diplomatibus adpenſorum deſcriptio. In eodem codice f. 23. reperitur diploma Rudolphi Ducis Saxoniæ, quo monaſterio Dobrilugenſi vendit proprietatem villarum Trebuz & Dubraw, Wittebergæ datum anno 1329. dominica Inuocauit, vbi ſigilla adpenſa hoc modo deſcribuntur: *in hoc priuilegio videtur ſigillum præferens equum falera tectum, & in pectore & in femore equi adparent duo clipei, vnius formæ, videlicet cum tribus foliis lacualibus, & adparet in equo quaſi vir ſedens, habens ad ſiniſtrum clipeum, qui habet per latitudinem, ſiue per transuerſum quinque tractus eleuatos & quatuor depreſſos, quos cancellat vnus tractus veniens de ſuperiori cornu dextro ipſius clipei, & habet in manu dextra vexillum eiusdem formæ cum clipeo, & habet vir ille galeam in capite & ſuper galeam pileum, in cuius cono adparet quaſi ſit aggregatio pennarum, & eſt in ſigillo duplex circumferentia litterarum, quæ faciunt verba hæc. Rudolphus Dei gratia Dux Saxoniæ, Angariæ, Weſtphaliæ, Comes in Bren & Burggrauius in Magdeburg.* Aliud diploma eiusdem Rudolphi de anno 1330. habetur f. 34, in quo prouocatur ad prius ſigillum. Sic etiam in alio de anno 1329. ad prius prouocatur f. LXXIII. Idem Rudolphus, cum adhuc eſſet Iunior, conſentit in ceſſionem villæ Analdishain, monaſterio Dobrilugenſi factam anno Domini MCCCI, in die beati Dionyſii. In fine diplomatis hæc verba habentur: *& quia proprium ſigillum adhuc non habemus noſtri dominii ſeu Ducatus. Idcirco ſigillo inclitæ dominæ ac matris noſtræ vſi ſumus in euidentiam huius facti.* Librarius autem ſigillum hoc ita deſcribit: *huic donationi eſt appenſum in zona ſericea ſigillum cum imagine mulieris ſedentis in ſeſſorio valde decenti & pallio circum amictæ, quod pallium adparet circa collum quaſi nexum per fibulam, quam dicta imago trahere videtur*

Digitized by Google

videtur duobus digitis, ne pallium defluat. Siniſtram manum habens in gremio, ad cuius dextram locatus eſt clypeus Ducatus Saxoniæ, ad ſiniſtram clypeus Dominii de Bren & habet duplicem circumſcriptionem, cui titulus talis eſt S. Agnetis Duciſſe Saxoniæ, Angariæ Weſtphaliæ & Comitiſſe in Bren. Videmus itaque, librarium non neceſſe putaſſe, vt Saxoniæ clypeum denuo deſcriberet, ſed dum prima vice in Rudolphi priuilegio illud feciſſet, eo vel tacite, vel expreſſis verbis remittit: Eadem ratione inſertum eſt priuilegium Alberti II. de anno 1297, ad cuius finem hæc addita: *Sigillum demonſtrat ſimilitudinem viri ſedentis in equo, gladio accincti, galeam habentis in capite quaſi pileo tectum, ſuper quam adparet quaſi quædam colligatura pennarum, & protenditur vsque ad ſperam ſuper ſcriptionis, & videtur vir ille tenere dextra quaſi quoddam vexillum, & eſt tectus clipeo bipartito, in cuius parte ſiniſtra adparent inſignia Ducatus Saxonie, in alia medietate videtur expreſſa dimidia aquila, & habet ſigillum ipſum duas ſperas circumſcriptionis, que talis eſt: S. Alberti Dei gratia, Ducis Saxonie, Angarie, Weſtfalie & Burggrauii in Magdeburg.*

§. VII.

Eadem reperimus in diplomatibus Germanicis Wenceslai Electoris de anno 1386, quæ inſeruntur f. 93 & 94. Huius enim ſigillum ita deſcribitur: *Hiran hengit eyn groziz ingeſiegel, dor an ſiet man als eynen man vf eynen pferde, der eynen helm vffe habe, vnd doruſe eyne crone, vnd uz der crone ſtet vfgerakit als ein puſch feddirn, vnd hat der man eynen Schilt vf der lincken ſyten mit ſtrichin di twere, vnd mit eym andirn do ubir her, vnd had yn der rechten hand eyne baner, vnd ſten vm en fünf ſchilde, der eyne mit eym are, der andere mit dren ſeblettern, der dritte mit eym lewin, der mit den vorgeſchreben ſtrichin, der vünfte mit tzwein ſwerten, vnd die überſchrift di hat tzwene rynge, und ſpricht alſo, Wentzlaw, von Gotis Gnadin vnd dornoch ubiral als ſich der brief anehebit.* Primum itaque ſcutum *mit einem Are* notat ſine dubio aquilam Palatinatus Saxonici, alterum *mit den drey Se-*

 blettirn

blettirn notat Comitatum Brenenſem, quæ figura vulgo alias pro ſcarabæi cornibus effertur. Tertium ſcutum leonis non plane intelligo, niſi forſan notet Leonem Luneburgicum, ob expectatiuam a Carolo IV familiæ Aſcaniæ in dictum Ducatum conceſſam, quare etiam inter alios titulos non aliis ſolum diplomatibus, ſed etiam in hoc ipſo Luneburgici Ducis titulo vtitur. Quartum hoc ipſum ſcutum eſt Saxonicum, quintum vero electorale. Subſequitur ſtatim diploma Rudolphi II. Electoris, huiusque fratris Wenceslai de anno 1370, in quo de ſigillis adpenſis dicitur: *Diz ingeſigil iſt gleich dem vördern ingeſigle ane den namen vnd die funff ſchilde, daz andere inſigel iſt cleyne, vnd hat ok eyn ſchilt mit den ſtrichen, vnd hat ſolche überſchrifft Wentzlaw Hertzoge zu Sachſen.* Hæc igitur ſunt, quæ de ſigillis Saxoniæ Ducum dicuntur in dicto Chartario.

§. VIII.

Eximius vir Georgius Paulus Hönn *in Sächſiſcher Wapens und Geſchlechts Vnterſuchung* Cap. I, p. 11. motus Tentzelii argumentis fateri neceſſe habet, incerta eſſe omnia, quæ de ruta Saxonica alias præferuntur. Ipſe quoque commemorat, rutæ figuram notam quidem eſſe inter omnes, eamque pro tali venditari ſolere, rutarum autem genera dari quam plurima: has inter tamen reperiri nullam, quæ accedere poſſit ad formam foliorum rutaceorum, e quibus hæc ſerti rutacei pars confecta ſit. Dubitatio inde animum eius ſubit, hæc ruta annon pro trifolio habenda potius ſit, aut pro certo aliquo nymphæarum genere, cuiusmodi inſignia Brenenſia exhibere dicuntur; aut pro ducali aliqua corona aut regia, margaritis exornata, aut pro tractu aliquo eleuato aut trabe aliqua cancamerata?

§. IX.

§. IX.

Vt breuius adhuc exponamus, quid nobis videatur, baltheum eſſe a dextra ad ſiniſtram lineis transuerſis Ballenſtedtenſibus ſuperinductum putamus, quem vero ob ornatum a pictoribus atque ſculptoribus additum, poſterior ætas pro ſerto rutaceo venditauit. Cui enim ignotum eſt, inter figuras honorarias dari varias ſpecies, vel ſtriatas, dentatas, nubiloſas, pinnatas, vndoſas & alias. Hæ ab antiquitate quidem ſæpius ſuam habent originem, nihil vero obſtat, quo minus dicamus, plures etiam eſſe, quæ ex pictorum ſculptorumque arbitrio fuerunt compoſitæ. Mouent me eo magis diuerſæ huius rutæ quæ dicuntur, figuræ. Videamus enim caſtrenſes nummos Ioannis Friderici, Electoris, belli Smalcaldici temporibus cuſos, apud Luckium in ſylloge numismatum recentiorum p. 113. plane diuerſam videmus figuram ab ea, quæ pingitur alias. Inſpiciamus nummum Mauritii, circa eadem tempora, apud Luckium p. 115, nouam atque inuſitatam perſpicimus figuram, quæ nec rutæ ſimilis eſt, ſed ſolum ornatum quendam arguit. Exemplum nobis præbent Landgrauiatus Alſatici, quæ gerit Epiſcopus Argentoratenſis, inſignia, quæ argenteum baltheum continent in parmula rubea, cuius extremitates trifoliato ornamento ſeu reticulo terminantur. Figuram ſi penitius inſpicias, a ſerto rutaceo Saxonum non differt, niſi quod ab vtroque latere ornatus, cum Saxonicus ſaltim ab vna. Ornatum ſi dicas, forſan non peccabis, quis enim vnquam rutam Alſaticam dixit, cuius tamen figura a Saxonica diuerſa non eſt.

§. X.

Originem ſi petamus, vix eſt vt a Bernherdo, primo

mo ex Aſcaniis Saxoniæ Duce, ducamus. Hic enim non ſolum Saxoniæ ducatum poſſidebat, ſed etiam principatum Anhaltinum, vt non neceſſe habuerit mutare inſignia, nec etiam talem mutationem docent eiusdem inſignia. Si coniecturæ locus eſt, potius arbitramur, ſub eiusdem filiis, Alberto atque Henrico, hunc tractum ſuperinductum fuiſſe Ballenſtedtenſibus inſignibus antiquis. Cum enim Senior Albertus, vt vulgo dicitur, adeptus ducatum Saxoniæ, Iunior vero Henricus principatum Anhaltinum, factum fuiſſe videtur, vt, dum diuerſæ duæ lineæ ex vna ſtirpe orirentur, ipſi ſeſe diſtinguerent, ita quidem, vt retinerent vtrique inſignia auita, Saxonica vero hiſce tractum aliquem a dextra ad ſiniſtram adderet.

§. XI.

Neque hoc ab antiquitate Germanica eſt alienum. Audiamus enim Cyriacum Spangenberg im Adelſpiegel p. II. Lib. XII, Cap. XXX, p. 312. qui ita loquitur: *Wann ein Stamm oder Geſchlecht ſich weit ausgebreitet, und die Nachkommen andere Herrſchafften vnd Namen bekommen, hat man wohl denſelben allen das Väterliche Erbwapen gelaſſen. Aber doch zum Vnterſcheid zwiſchen ihnen vnd dem Erb-Stamme ihnen etwa eine Bäncke, Strich, Straſſe oder Balcken, die Länge oder die Quäre, oder ſchlimm herab durch das Wapen gegeben, oder oben im Schild eine Brück über das Erb-Wapen geſetzt.* Vt taceam alias figuras auitis inſignibus additas. Aliquot exempla balthei dextri, (qualis Saxonicus eſt) adiecti, demonſtrat B. Spenerus Operis Heraldici p. gen. p. I, Cap. VIII. §. XII. Alia exempla alteratarum figurarum, vt pro baltheo ſimplici vel ſtriatus vel cochleatus vel pinnatus adpareat, ex Menétrier veritable art du Blaſon Cap. XIX, p. 359. idem adducit

§. 30.

§. 30, vt certe exempla huius rei plane non deſint. Simile exemplum Guidonis, Flandriæ Comitis, qui leonem ſuum Flandricum tali baltheo diſtinxit, videmus apud Oliuerium Vredum inter ſigilla Comitum Flandriæ p. m. 40, atque vocantur alias ſcriptoribus Heraldicis diſcernicula, Gallis *les briſures*, noſtris *beyzeichen*.

§. XII.

Obſtare quidem dictis videtur, quod primogeniti alias integris inſignibus vterentur, quibus poſtgeniti notas tales diſtinctiuas adderent. Verum, præterquam quod diſtinctiuas notas primogenitis quandoque conſuetas, immo neceſſarias arguat B. Spenerus Operis Heraldici parte generali p. I. Cap. IIX. multa adhuc eſt controverſia, quisnam ex filiis Bernhardi fuerit primogenitus, Albertus an Henricus? Albertus Stadenſis enim ad an. 1211. ita loquitur: *Dux Bernhardus Berneburg de Hathelaria reuerſus obiit, cuius iunior filius Albertus Ducatum, ſenior vero, Henricus Comitatum accepit.* Hunc ſequitur Krantzius Saxoniæ Lib. VII. Cap. XXXIII. Et ſi vel maxime Albertus fuiſſet primogenitus, frater tamen Henricus retinebat terras auitas, & cum iis connata inſignia. Albertus nouam continuabat familiam ex priori ſtirpe ductam, & cum illa inſignia ſua diſtinguebat. Ita enim dicit Spangenberg mutata fuiſſe inſignia connata, ſiue aliqua illis adiecta, *Wann die Nachkommen andere Herrſchafften und Namen bekommen*, ſi poſteri nouas terras vel dominia adepti.

§. XIV.

Sylueſter a Petra Sancta in teſſeris ſuis gentilitiis p. 127. cui proprium, omnes inſignium figuras tum

E hono-

Digitized by Google

honorarias, tum naturales, tum artificiales exprimere, easdemque explicare, multas tales Baltheorum ſpecies expreſſit. Verba ipſius, dum rarior ſit liber, integra adducemus. Primo proponit *baltheum nigellum in parmula ita dirempta, & partim cinnabaro, partim argento impreſſa, quæ icon ſcutaria eſt familiæ Coſtæ Genuæ. Ad hæc in area, ſixies faſciolis argenteis, cyaneisque deſcripta, luteus baltheus eſt Carducciorum Florentiæ. Puniceus in area ſcuti argentea ternisque ſurnis faſciolis impreſſa eſt Athieſiorum in Gallia. Puniceus perinde, ſed in valuulo ſcuti ſabuleo, ternis faſciolis auratis ſuccincto eſt Salinteriorum Viſis in Etruria. Puniceus item in areola argento & cyano lemniſcata eſt Bierſcorum in Belgio. Puniceus pariter ſuper parmulam iisdem luminibus decies exaratam eſt Potteſiorum item in Belgio.* Videmus itaque regulis artis Heraldicæ haud inconueniens eſſe, baltheum faſciis aliis ſuperinducere. Verum, cum hæc ſaltem ſint exempla de baltheo ſimplici, qui Saxoniæ noſtræ inſignibus non plane convenit; audiamus vlterius dictum Sylueſtrum etiam de baltheo, quem vocat aſperato loquentem, dum 129. ait: *Singularis eſt quoque baltheus ſuperne aſperatus quibusdam velut floſculis, inſtar coronæ, quem baltheum rutæ mitellam Feciales adpellant. Hic vero baltheus inſtar coronæ rutaceæ expictus colore praſino, ſupra ſcuti aream argenteolam, atra inſtia præcinctam eſt Vegelebeniorum in Thuringia. In ſcuto autem octies lemniſcato tæniis tum atris, tum argenteolis eſt Ducum Saxoniæ in Imperio. Atque adſimilis baltheus, ſed coccineus, ſupra ſcuti aream, ſexies partim argento, partim ſabulo tæniatam eſt Frantzhouiorum in Belgio. His addam hoc loco baltheum praſinum e ſpineo ramali, in teſſera punicea, ter argento ſegmentata, quæ eſt principum Rupellæ*

&

& Caraſenſium a Spina in regno Parthenopæo. Baltheus itaque Saxoniæ eſt aſperatus, ſed talis, quem Feciales Rutæ vocant mitellam, Inde non ex ſerto rutaceo Friderici, ſed ex regulis artis Heraldicæ rutæ appellationem ortam videmus. Conſentit cum Sylueſtro fere Nicolaus Vptonus de ſtudio militari Lib. IV. p. 233. qui tales vocant barulas floridas, quia ſic cum floribus formantur.

§. XV.

Vnicum addere licebit de galea, quæ clypeo Saxonico additur. Hanc autem Georg. Paul. Hönn *in Sächſiſcher Wapens Vnterſuchung*, Cap. I. p. 17. ita deſcribit: *Der Sächſiſche auf dieſes Wapen gehörende und gecrönte Helm hat eine auch gecrönte mit 8. gelben und ſchwartzen Strichen, darüber der Rautenkrantz gezogen, wechſelsweis belegte Seule oder geſpitzten Türcken Hut auf ſich, aus welcher Crone zu oberſt ein Pfauenſchwantz heruorraget.* Spenerus de inſignibus Saxonicis Cap. II. §. 5. hunc ita deſcribit: *quod ſit galea aureis atque nigris laciniis circumfuſa, & ſuper ea corona, ex qua pileus turbinatus faſciis aureis & nigris ſertoque transuerſo ſymbolis Saxonicis exaratus, deſuper vero corona iterum aureo atque pauoneis orbibus faſtigiatus eminet.* Pileum potius eſſe quam columnam ex eo probat, quod illas nullas facile apices admittant, neque hoc conueniat, potius huius generis pileorum eſſe innumera. Talem galeam omnes Saxoniæ Duces vtriusque lineæ ferunt. Solus Elector pileum hunc inter cornua ex nigro & argento variegata, atque eorundem colorum vexillis protendentibus vtrisque quinis ornata, locat. Atque huius additamenti in-

E 2 ter-

Digitized by Google

terpretationem ex officio electorali Archimareſchalli eſſe petendam, videtur. Hic igitur galeæ typus eſt frequentiſſimus, licet ex Armoriali quodam Saxonico, quod in Archiuo Vinarienſi reperitur, Hönnius alium quoque adducat: *das auf einen über den Sächſiſchen Rauten-Schild geſtellten Helm ſtatt obiger Büffelhörner vnd geſpitzten Hutes, eine doppelte ſilberne Sichel mit Pfauenſpiegeln ausgeſchmücket, auf Art wie das Fürſtl. Braunſchweigiſche Wapen zeiget, wahrzunehmen geweſen.* Superiori §. VII. ex Chartario Dobrilugenſi galea ita deſcribitur, *eyn helm, doruffe eyne crone, vnd vz der crone ſtet vf gerakit als eyn puſch ſeddirn.* Sed plenius in diplomate Rudolphi latino §. VI. ponitur: *ſuper galeam pileum, in cuius cono adparet, quaſi ſit aggregatio pennarum.* Ex quo eo magis adparet, pileum iam dum fuiſſe, non columnam.

§. XVI.

Has igitur de Ruta Saxonica coniecturas breuibus expoſuimus. Talia, licet antea iamdum animaduerſa in medium proferre auſi non fuimus, niſi iam præiverit nobis ante laudatus celeberrimus Tentzelius. Nolumus hæc obtrudere, ſed eruditorum, eorum maxime, qui ſigillorum atque nummorum inſpectione vtuntur, hæc cenſuræ atque vlteriori indagationi relinquimus. Neque tamen ſine omine factum eſſe putamus, tractum illum aliis ſuperinductum ſub nomine Rutæ Saxonicæ fuiſſe elatum, cum, vti omni tempore virentem conſpiciamus rutam, ſic etiam Domus Saxonica, quæ non ſub Aſcaniis ſolum,

lum,

Digitized by Google

lum, ſed etiam hodiernæ Sereniſſimæ Miſnenſis familiæ propagine mira cepit incrementa, inter tot Germaniæ mala ſemper viruit, virebitque æternum. Accipimus omen, & Rutæ Saxonicæ, quæ huc vsque creuit, deuota mente perpetua adprecamur incrementa.

SECTIO VLTIMA

DE

INSIGNIBVS ALIORVM, QVÆ CVM SAXONICIS CONVENIVNT.

SVMMARIA.

§. *I. Anhaltini etiam hac ruta vtuntur.* §. *II. Lauenburgici Duces.* §. *III. Familia Maſchwitziorum & Wegelebiorum.* §. *IV. Dux Sabaudiæ.* §. *V. Ratio ex Pallioto redditur.* §. *VI. An iuſte hiſce inſignibus vtantur, disquiritur.* §. *VII. Vtuntur iisdem Duces Mantuæ & Eſpernonici.* §. *VIII. Concluditur voto.*

§. I.

VErum, cum poſt Bernhardi tempora in Aſcania familia hæc rutæ mitella fuerit orta, omnes quoque qui ex eadem deſcendunt familia, eadem vtuntur. Cum enim Bernhardi duo filii, Albertus

& Henricus terras inter ſe diuiderent, vt Albertus Saxoniam cum Ducatu Lauenburgico, Henricus, Anhaltinas terras obtineret, ex vno ſtemmate binæ hæ lineæ ſeparatæ fuerunt coortæ. Cum igitur Aſcanii Saxonicæ lineæ hanc rutæ mitellam in ſua inſignia acciperent, factum ſine dubio, vt Anhaltini, ne minores viderentur, maxime cum prætenderent in electoratum Saxoniæ, eandem ſibi ſumerent. Videmus enim in ſcuto Anhaltino diuerſa eſſe inſignia, Ballenſtedtenſes faſcias, atque Saxonica cum baltheo rutaceo, quia diſtincte collocantur.

§. II.

Eiusdem originis Aſcaniæ fuiſſe emortuos Lauenburgicos Duces res admodum clara eſt, qui originem habent ab Alberti I. Saxoniæ Ducis filio, Ioanne. Hi etiam dum de Saxonia, eiusdemque electoratu ſæpius litem mouerent, Aſcaniis, atque e Miſnenſi familia Ducibus, non ſolum ruta hac Saxonica, ſed etiam gladiis electoralibus decuſſatim poſitis ſemper fuerunt vſi, litem tamen de eo mouentibus Saxoniæ Electoribus, vsque dum d. 3. Septembris 1671. res omnis componeretur, ita vt gladiis electoralibus quidem vterentur Lauenburgici Duces, ſed cuſpidibus inferius poſitis. Mullerus Annalibus Saxonicis p. 491.

§. III.

B. Spenerus de inſignibus Saxonicis Sect. I. §. 6. eundem

undem quoque clypeum gerere dicit nobilem familiem de Maſchwitz, inſignibus ex Sibmacheri Armoriali depromtis: neque tamen definire audet, vnde hæc inſignia gerant, niſi forſan dicendum, conceſſionis eſſe inſignia, quæ de ſuis ſæpe magni principes aliis ſoleant concedere. Differentiam tamen adparere in ſcuto Maſchwitziorum, quod ſertum a dextra ad ſiniſtram vergat apud principes; in Maſchwitziorum ſcuto, ſitu inuerſo: præterea, quæ faſciæ his atræ ſunt tres, eæ in ducali parma quatuor ſunt. Sic etiam in Wegelebiorum inſignibus ſertum quoque rutaceum reperiri, non ſolum ex Sibmachero, ſed etiam Sylueſtro de Petra Sancta adparet.

§. IV.

Sed præter hoſce, qui apud Germanos tali baltheo aſperato vtuntur, reperiuntur quoque apud Italos. Sabaudiæ quidem Duces non equo ſolum ſaliente albo vtuntur, ſed etiam faſciis cum Ruta Saxonica. Rationem adſignant hanc, quod originem trahant ab antiqua Saxonum ſtirpe. Samuel Guichenon in Hiſtoria Genealogica domus Sabaudiæ, quam publico iuſſu conſcripſit, Tom. I. Cap. XV. poſtquam ſigilla veterum Sabaudiæ Ducum, vbi primum non niſi equites nudi cum ſcuto conſpiciantur, poſt, aquilam, leonem, crucem in ſigillis atque inſignibus geſſerint. Tandem de Emanuele Philiberto ita loquitur p. 131. *Le Duc Emanuel Philibert, pour renouveller la memoire de ſon origine de Saxe, changea la face de l'Eſcu de Savoye, & écartela ſes armes ainſi, Sçavoir au premier*

&

& quatrieme de pourpre, á un cheval gay effrayé, & contourné d'argent, qui eſt de haute Saxe, & faſce d'or & de ſable de huit pieces, à la Couronne de ſinople perie en bande brochant ſur le tout, qui eſt de la baſſe Saxe, enté en pointe en forme de triangle, d'argent, à trois bouterolles d'eſpée de gueules, premier & deuxiéme qui eſt d'Angrie, au deuxiéme quartier d'argent au Lyon de ſable, l'Eſcu ſemé de Billetes de meſme, qui eſt du Duché de Chablais: au troiſiéme de ſable au Lyon d'argent armé & lampaſſé de gueules, qui eſt du Duché d'Aouſte & ſur le tout de gueules à la Croix pleine d'argent, qui eſt de Savoye; ce que ce Prince pratiqua non ſeulement en ſes ſeaux, mais encore en ſes Monnoyes d'or & argent, & le Duc Charles Emanuel apres luy. Argumenta Guichenonii in breue contraxit Spenerus, dum ait: *Hunc quadrantem aſſumſit Dux Emanuel Philibertus, teſtandæ origini Saxonicæ. Nam perhibetur Beroldus ſeu Bertoldus primus Sabaudiæ & Maurienna Comes a Wittekindo deſcendiſſe. Gradus deductionis ab aliis alii recenſentur. Quam aſſumtionem improbat le Labour. orig. des Armoires n.52. inter alia hoc argumento, quia ſi a Wittekindo deſcendant, areola cum ſerto rutaceo aſſumenda non fuerat, quæ non Wittekindeorum ſed Aſcaniorum & diu poſt Beroldum Bernardo Aſcanio ſertum illud conceſſum fuit. Immo ſi moderni Saxones dare voluiſſent, exiſtimat in præiudicium Aſcaniorum ſeu Anhaltinorum dari non potuiſſe. Præterea ipſa a Saxone Wittekindo deductio haud adeo liquida eſt. Certe cum celeber. Sam. Guichenonius 1661. hiſtoriam domus auſpiciis Ducis ediderit, vix ambigo, quicquid probandæ deductioni antiquæ in tabulario principis repertum fuerit, ei eſſe communicatum: nec tamen*

Digitized by Google

tamen alias rationes vel fundamenta adducere potuit quam iſtas: (1) traditionem, (2) ſuffragium plurium auctorum non vnius nationis, (3) inſignia veterum Maurienna Comitum; qua fuerint aquila, cuius vſus etiam veteribus e Saxonica gente imperatoris fuerit, (4) Mauritium tutelarem Sanctum & Saxonibus & Sabaudis eſſe (5) legem Salicam vtrobique receptam, (6) familiam vtramque, vt ſe conſanguineos inuicem agnoſcant, amice conſentire. In examinandis his rationibus non laboro, ſed peritioribus illas examinandas relinquam; vereor autem, vt quod volunt ſolidorum fundamentorum auidis perſuadeant. Hubertus Languetus lib. II. ep. XI. p. 32. de Emanuele Philiberto teſtatur: *ipſe Dux Sabaudia Illuſtriſſimorum Principum Saxonia inſignia recens ſuis admiſcuit.*

§. V.

Petrus Palliot dans la vraye & parfaite ſcience des Armoires p. 54. latius quoque rem declarare conatur, cuius verba hic adducere haud erit incongruum, ait autem d. l. *La Savoye à premierement changé les Eſmaux de ces Armes anciennes d'argent au Poulain gay, ou cheval effrayé de Sable qui étoient de Saxe, à cauſe que les Comtes de Savoye étoient deſcendus de Ducs de Saxe, ayant pris de gueules au Poulain gay contourné d'argent, depuis qu'ils eurent embraſſé le Chriſtianiſme qui fut l'an DCCC. XX. ils y adjouſterent puis apres, partiſans d'or & de ſable de dix pieces en faſce à la couronne de rüe on cançertin de ſinople miſe en bande, enté par le milieu du bas d'argent à trois bouts d'eptée faits en croiſſant montant de gueules.*

Philibert Pingon en la Genealogie de Ducs de Savoyé, dit, qu' Alix de Savoye fille de Humbert Comte de Savoye, & femme de Louys le Gros, Roy de France, portoit de Savoye, qui étoit lors, d'ora l'Aigle de Sable a deux teſtes, membrée & bequée de gueules ayant ſur la poitrine un Eſcu de gueules au cheval rampant d'argent, ce ſont ces propres termes. Guillaume Paradin en ſes Alliances Genealogiques, nomme la femme de Louys le gros Aelis au Adele fille de Humbert Comte de Maurienne & Marquis de Suze, pere de Amé Comte de Savoye: cette Aelis ou Alix portoit (dit-il) party de France & de Saxe au milieu de la poitrine, qui eſt Faſcé d'or & de ſable ſix pieces avec une Couronne de marqué que ce meſme Paradin donne pour Armes à Batilde ou Baudour fille Saxonne, femme de Clouis, & de puis appellée ſainte Baudour de gueules à un cheval rampant d'argent, party Faſcé d'or & de ſable de ſix pieces, chargé d'une couronne de ſinople miſe en bande: elle vivoit l'an DC. XLV. Il donne encore de pareilles Armes à Hermingarde fille du Comte Ingran de la Maiſon de Saxe, premiere femme de Louis le Debonnaire regnant l'an DCCC. XV. Farin dit, que les anciens Gouverneurs de Saxe pendant qu'ils étoient Idolatres pertoient le Poulain gay de la ſorte & de meſmes eſmaux, mais que depuis que Charle magne leur eut fait embraſſer le Chriſtianiſme, ils prindrent de gueules au Poulain gay tourné d'argent: & que depuis encore cette maiſon de Saxe étant tombée en diverſes familles, autre les Armes anciences en prindrent de modernes, qui ſont Faſcé d'or & de ſable de ſix pieces, à la Couronne de rüe perie en bande de ſinople:

Papirius Maſſonus elogiis Ducum Sabaudiæ p. 3. Beraldum gentis Sabaudicæ auctorem, nobiliſſimo apud Saxones loco natum dicit.

§. VI.

Digitized by Google

§. VI.

Hæc, quam leuia ſint argumenta, luce meridiana clarius eſt, vt adeo ſine omni re his vtantur inſignibus. Namque nec ad Wittekindum ruta Saxonica pertinet, nec ad eius poſteros, a quibus tamen facere deriuationem volunt; ſed inſigne principum ſeu comitum eſt ex domo Anhaltina, ad quos peruenit Saxonia poſt Heinrici Leonis proſcriptionem, per inueſtituram ab imperatore, Friderico Barbaroſſa factam. Sed nullo negotio id ad coniecturam vacare poſſumus, quod, quemadmodum illi valde in his errent, illi eo minus quoque aliquam hac de ruta certitudinem poſſint habere.

§. VII.

Simili ratione etiam Mantuæ Duces, & de Nemours, non equo ſolum ſed etiam ruta vtuntur. Duces Eſpernonii vero & de Neuers ruta ſaltim, vti videre eſt in horum inſignibus apud Seguinum Armorial vniuerſel Tabula XVI. & XVII. Mantuae quidem Duces hac ratione, quod originem ducant ex Saxonibus, Alrami primi Marchionis, Ottonis Imp. agnati. De Ducibus de Nemours clara res eſt, quia a Sabaudiae Ducibus oriuntur, de Eſpernoniis vero, & Ducibus de Neuers expedita res nondum eſt.

§. VIII.

Et haec ſunt, quae de rutae Saxonicae ratione ſe-

ſecundum inſtitutum noſtrum, DEO benedicente differenda eſſe ſtatuimus. Conſiderauimus ſimul & originem & incrementa apud Germanos inſignium, deinde antiqua etiam Saxoniae inſignia in ſpecie tetigimus, inprimis autem rutae originem: tum ea quae opponi potuerunt: tandem aliorum etiam inſignia, quae cum Saxonicis conueniunt. Quibus ſupereſſe video nihil, niſi pias fundere preces, quo aeternos per annos etiam atque etiam Celſiſſima & potentiſſima Saxonica domus, tam egregiis tamque ſplendidiſſimis exornata inſigniis floreat, creſcat atque vigeat!

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F I N I S.

Digitized by Google